

Merkitystä ei saisi irrottaa toiminnasta

Kauko Pietilä toteaa, että kulttuurintutkimuksen mukaan yhteiskunta perustuu merkityksiin ja ilmenee kielellisesti. Vielä vahvemman kannan mukaan merkitykset ja kielenkäyttö eivät vain ilmaise sosiaalista todellisuutta, vaan tuottavat ja rakentavatkin sitä. Mutta Pietilän mukaan merkityslähtöisyys tulisi hylätä. Merkityslähtöisyyden kritiikkinsä Pietilä perustaa siihen, että merkitykselliset ilmaisut sinänsä eivät rakenna sosiaalista todellisuutta, vaan tämä tapahtuu vasta sitten, kun merkitykset vaikuttavat ihmisissä ja saavat aikaan toimintaa. Sosiaalista todellisuutta ei voi rakentaa yksin, joten sosiaalisen rakentumista on tutkittava monen osapuolen välisenä *vuorovaikutuksena* eli interaktiona. Yhteiskuntatieteen onkin siis otettava merkityksen sijaan peruskäsitteeksi ihmisten välinen vuorovaikutus. Vuorovaikutus on Pietilän mukaan sitä, että tilanteen yksi osapuoli tekee jonkin teon ja toinen osapuoli vastaa tähän tekoon tavalla tai toisella. Toisaalla Pietilä on viitannut X:n tekemään siirtoon ja Y:n tekemään vastasiirtoon pelin metaforaa viljellen. (Pietilä 1989; Pietilä & Sonderman 1994.)

Leikin voisi lopettaa lyhyeen toteamalla, että sosiaalisessa konstruktionismissa tai kulttuurintutkimuksessa merkitykset ovat osa sosiaalisia käytäntöjä. Merkitykset ovat siis intersubjektiviisiä, ja ne liittyvät toimintaan. Näin kulttuurintutkimus siis olisi samaa mieltä Pietilän kanssa siitä, ettei sosiaalista todellisuutta voi rakentaa yksin ja että tuo todellisuus on olennaisesti toiminnan kautta toteutuvaa. Pietilän kritiikki menisi näin maalin ohi.

Kulttuurintutkimuksen ensimmäinen käsite ei ehkä olekaan merkitys kuten Pietilä esittää, vaan käytäntö, praxis. Juuri käytännöt olisivat siis sosiaalista todellisuutta. Käytäntöihin kietoutuu niin elimellisesti ja olennaisesti myös merkityskäytäntöjä, että niiden erottaminen toiminnasta olisi perin väkivaltainen abstraktio. Näin Pietilä kuitenkin näyttää tekevän. Merkityksiä tutkimalla voidaan päästä perille käytännöistä, siis sosiaalisesta todellisuudesta. Voidaan ajatella, että käytäntöihin kuuluu osana myös vuorovaikutuksen käytänteitä, jotka ovat merkitysten ohjaamia. Vuorovaikutus ei näin olisi ylin ja ensimmäinen käsite, vaan pikemmin yksi käsite muiden joukossa.

Konstruktivismin ongelmia

Kommentaaria ei kuitenkaan kannata lopettaa näin lyhyeen. Pietilän merkityslähtöisyyden kritiikki ei ole nimittäin aivan tuulesta temmattu. Onhan kulttuurintutkimuksen *grand old man* Stuart Hall (1992, 353–374) todennut, että on olemassa kahdenlaista reduktionismia. Reduktionismissa ”alaspäin” ilmiöitä palau-

tetaan biologiaan tai atomitasolle saakka, kun taas reduktionismissa ”ylöspäin” koko yhteiskunta palautetaan kielen ilmiöiksi, mikä on Hallin mukaan yhtäläisesti vaarallista. Yhteiskuntaa ei tosiaankaan pitäisi palauttaa pelkästään kielelliseksi ilmiöksi, mutta toisaalta sosiaalisen todellisuuden ymmärtäminen jää pahasti vajaaksi ilman merkitysten ja merkityksellistämisen käytäntöjen huomiointia. Merkitykset ovat tärkeä osa sosiaalisen todellisuuden konstruktiota, mutta eivät koko todellisuus.

Pietilä ei kovin paljon valaise konstruktivistisen kulttuurintutkimuksen luonnetta, vaan kyhää nopeasti jonkinmoista olkiukkoa. Siksi lyhyt kuvaus onkin tässä paikallaan. Konstruktivismi ja kulttuurintutkimus ovat yleensä luonteeltaan *transsendentalistisia* oppeja. Tämä tarkoittaa kolmijäsenistä tietoteoreettista mallia: todellisuus – ymmärtämisen rakenteet – tajunta. Todellisuus ei siis suoraan ilmene tajunnalle, vaan välissä ovat aina ymmärtämisen rakenteet, jotka tämän opin puitteissa ovat käsitteellisiä, kielellisiä, intersubjektiviisiä kulttuurisia välineitä. ”Puhtaasta” eli tulkinnoista vapaasta todellisuudesta ei voida lausua tai edes tietää mitään, koska kaikki mitä tiedetään, on kielellisten diskurssien avulla tuotettua ja tulkittua. Tajuntakin on kielirakenteille alistainen ilmiö; oikeastaan tajunta on vain kuin tietokoneen näyttö, jossa koneen uumenissa näkymättömissä työskentelevien ohjelmien toiminnan tulokset ilmenevät. Kielirakenteet muodostavat tämän ajattelutavan mukaan kaikkein syvällisimmän ja olennaisimman tason ihmisyyttä. Kielirakenteet ovat transsendentaalinen eli empiiristä ymmärrystä edeltävä todellinen subjektiviteetti, joka ei ole laadultaan yksilöllinen vaan yliyksilöllinen, yhteiskunnallinen tekijä. Pietilä näyttää kuitenkin ajattelevan, että merkitykset ovat kulttuurintutkimuksessa lähinnä yksilön päänsäisiä tulkintoja.

Diskursseja tutkimalla konstruktivistit pyrkivät selvittämään sitä tekijää, joka määrää millaiseksi todellisuus hahmotetaan ja joka myöskin asettaa toiminnan päämääriä ja ohjaa itse toimintaa eli sitä, millaiseksi sosiaalinen todellisuus tuotetaan. Kielen ja mielen esitykset (mielikuvat) paitsi kuvaavat (*deskriptio*) todellisuutta, myös käsikirjoituksena ohjaavat todellisuuden ”valmistamista” konkreettissa toiminnassa (*preskriptio*). Toiminta on näin se kategoria, jonka kautta merkitykset muuttuvat todellisuudeksi, epistemologia muuntuu ontologiaksi. Kulttuurintutkimus voisi siis olla samaa mieltä Pietilän kanssa paitsi toiminnan keskeisyydestä, myös arvojen, päämäärien ja normien keskeisyydestä. Itse asiassa merkitys on käsite, jossa länsimaisen modernin tuottama erottelu tosiasioihin ja arvoihin sulautuu yhteen.

Ontologia ja epistemologia kietoutuvat yhteen

Immanuel Kantin filosofiasta nousevalla transsendentalismilla on kuitenkin rajoituksensa, joiden vuoksi sitä on edelleen kehitettävä. Kant teki tietoteoriasta ensimmäisen filosofian ja aiemmin hallinnut ontologia jäi kakkoseksi tai peräti "sulkeistettiin" kokonaan. Näin kantilaisuutyyppisessä transsendentalismissa puhutaan vain todellisuuden esityksistä, todellisuudesta itsestään ei voida puhua. Jos kuitenkin käytetään termiä sosiaalinen todellisuus, niin silloin on voitava puhua myös ontologiasta. Konstruktivismia on syytä kehittää niin, että se pystyy puhumaan paremmin myös ontologiasta tai oikeastaan epistemologian ja ontologian yhteen kietoutumisesta. Tästä kehittämisen mahdollisuudesta lyhyesti seuraavassa.

Tavanomaisen konstruktivismiin ongelmana on, että todellisuutta pidetään siinä vain muodottomana massana, jolle vasta käsitteelliset rakenteet antavat muodon (esim. de Saussuren [1916/1983] semiotiikka). Todellisuuden ja ymmärtävän olennon välillä on tässä käsityksessä ylittämätön kuilu; paljon kritisoitu subjektin ja objektin dikotomia elää siinä muuntuneessa muodossaan. Olen esittänyt toisaalla (esim. Karvonen 1999), että tavanomainen kantilaisvaikutteinen transsendentalismi käsittää liian abstraktisti transsendentaalisen subjektiviteetin vain kielirakenteiksi. Puolittiehen jäävää transsendentalismia pitäisikin itse asiassa viedä pitemmälle. Ihmisen keho esimerkiksi vaikuttaa siihen, millaisena todellisuus meille ilmenee, millaiseksi se "prekonstituoituu". Samoin se toiminta tai käytäntö, jonka puitteissa todellista kohdataan, määrää millaisena se meille näyttäytyy. Todellisuus ei ole jäsentymätöntä massaa, vaan "esijäsentynyttä" käsitteellisen tulkinnan alkaessa. On totta, että kieli voi määrätä ihmisten suhtautumista todellisuuteen, mutta toisaalta ihmiset myös kehittävät kieltä tietyn todellisuussuhteen tarpeisiin. Kieli ja merkitykset ovat perspektiivisiä, ne ilmentävät tiettyä suhdetta, näkökulmaa, intressiä todellisuuteen.

Hahmottoman maailman jäsentymistä vasta kielen rakenteiden avulla voidaan arvostella myös kognitivismin suunnasta (esim. Leino 1987). Jos vasta kieli jäsentäisi maailman, niin ilmeisesti kieltä osaamattomille koirille maailma olisi pelkkää hahmotonta sumua. Mutta näin ei tietenkään ole: ennen kieltäkin on olemassa transsendentaalisia ymmärryksen rakenteita. Kognitivismin mukaan kaikesta kokemuksesta muodostuu mieleen tietorakenteita, skeemoja, jotka ovat eräänlaisia teorioita, yleistyksiä ja tyypittelyjä kohdatun maailman tilanteista ja kohteista. Ymmärrys on sitä, että nyt havaittava suhteutuu niihin tietorakenteisiin, joita on ennestään olemassa. Tämä sopii myös hermeneutiikan perusteisiin. Skeemat toimivat niin eläimillä kuin ihmisilläkin, mutta ihmisten kognitioon kielelliset käsitteet tuovat oman merkittävän lisänsä. de Saussurea onkin tulkittava niin, että esikielellisessä kognitiossa maailma näyttäytyy *analogisena*, niin ettei yksi laatu muutu jyrkän katkoksellisesti toiseksi (vrt. analoginen lämpömittari), vaikka eroja toki maailmassa hahmotetaan. Kieli sitä vastoin on *digitaalista* ja esittää usein maailman jyrkän katkoksellisesti erotteluina (vrt. digitaalinen lämpömittari). Ymmärryksen digitaalisuudesta ei ole ainoastaan etua, vaan myös haittaa, sillä maailma voidaan pilkkoa mielivaltaisesti ja ihan älyttömilläkin tavoilla. Tarvitaan siis *dekonstruktioita*, erottelujärjestelmien purkamista, kyseenalaistamista.

Mutta transsendentalismia voidaan kehittää vieläkin pitemmälle: emme vain me ihmiset saa todellisuutta ilmenemään tietynlaisena, vaan vastavuoroisesti myös kohtaamamme muut todellisuuden oliot saavat meidät ilmenemään tietynlaisina eli konstituoivat meidät tietynlaisiksi. Itse asiassa kaikki oliot konstituoivat

toinen toisiaan. Näin on tultu relationaaliseen ontologiaan tai perspektiiviseen realismiin, jonka mukaan olioiden luonne riippuu niiden suhteesta toisiin olioihin. Tätä voisi luonnehtia myös *kontekstualismiksi*. Niin myös ihminen on olio, jonka ominaislaatu määräytyy suhteessa muuhun olevaiseen. Ihminen konstituoii muun todellisuuden tietynlaiseksi, ja vastavuoroisesti nämä muut konstituivat hänet määrätynlaiseksi. Olisiko tässä kyse Pietilän termein siitä, että ihmiset konstituotuvat keskinäisessä *vuorovaikutuksessa*?

Ihmisen asema todellisuudessa määrää hänen tietämistään ja ymmärrystään: maailma näyttäytyy ja merkityksellistyy erilaisena eri positioissa kohdattuna ja koettuna. Näin ontologia olisikin ensimmäisempi filosofia kuin tietoteoria. Mutta asia ei ole näin yksinkertainen. Mutkikkaaksi asian tekee se, että merkitykset ja ymmärrys tietoteoreettisessa mielessä muuttuvat ihmisten toiminnassa myös sosiaalisesti todellisuudeksi ontologisessa mielessä. Se miten toiset merkityksellistävät henkilöä, määrää kuinka häntä kohdellaan eli määrää hänen olemistaan, ja tämä edelleen vaikuttaa siihen, millaisena maailma tässä kategoriassa elävälle (naiselle, miehelle, mustalle) faktisesti näyttäytyy. Toisaalta toisten määrittelyt vaikuttavat myös henkilön käsitykseen itsestään, mikä puolestaan vaikuttaa henkilön toimintaan ja vuorovaikutukseen toisten kanssa; näin määritelmät, merkitykset muuttuvat sosiaalisesti todellisuudeksi.

Vaikka ihmisen ymmärrys periaatteessa perustuu hänen olemiseensa, asiaa mutkistaa myös se, että ihmiset voivat tulkita omaa tilannettaan sellaisilla ymmärtämisen välineillä, jotka onkin kehitetty toisessa tilanteessa elävien ehdoilla; tässä tullaan *ideologian* ilmiöön. *Hegemoniasta* puolestaan on kyse, jos jokin ryhmä saa erityisen näkemyksensä maailmasta ujutettua *common senseksi*, niin että kaikki tulkitsevat tiedostamattaan maailmaa jonkin erityisryhmän intressien mukaisesti.

Tietäminen ja oleminen, epistemologia ja ontologia, kietoutuvat siis erottamattomaksi vuorovaikutusyhteydeksi. Tästä syystä kaikki tieto ja merkitys on myös potentiaalisesti todellisuutta muuttavaa. Yhteiskuntatiede on potentiaalisesti yhteiskunnan muuttamista. Tätä ajatustahan Pietiläkin näyttää kannattavan.

Pietilä tuntuu puhuvan ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta ja merkityksistä erotettavissa olevina asioina. Merkitysten kiskominen irti vuorovaikutuksesta ja toiminnasta on kuitenkin väkivaltainen abstraktio. Toiminta ja vuorovaikutus tuottavat merkityksiä tietoteoreettisessa mielessä (millaisena maailma näyttäytyy) ja toisaalta merkitykset ohjaavat todellisuuden tuotantoa ontologisessa mielessä (millaiseksi maailma "valmistetaan").

Yhteiskunta vuorovaikutuksena

Hylättyään merkityksen käsitteen perustavana yhteiskuntatieteellisenä käsitteenä, Pietilä liputtaa vuorovaikutuksen käsitteen puolesta ja aloittaa Georg Simmelin yhteiskunnan määrittelystä: "yhteiskunta on olemassa aina kun useat yksilöt ryhtyvät [tai joutuvat] keskenään vuorovaikutukseen".

Simmelin alkuperäisteksti *Das Problem der Soziologie* kuuluu näin:

Ich gehe dabei von der weitesten, den Streit um Definition möglichst vermeidenden Vorstellung der Gesellschaft aus: dass sie da existiert, wo mehrere Individuen in Wechselwirkung treten. Diese Wechselwirkung entsteht immer aus bestimmten Trieben heraus oder um bestimmter Zwecke willen. (Simmel 1908, 4.)

Simmelin yhteiskunnan määritelmä siis jatkuu – mielestäni tärkeällä asialla – siitä mihin Pietilä esityksessään lopettaa. Simmel nimittäin toteaa, että keskinäiseen vuorovaikutukseen ryhtymisellä on aina jokin motiivi: ihmiset asettuvat aina vuorovaikutukseen pyyteidensä ja pyrkimystensä ajamina. Vuorovaikutuksen motiiveina voivat olla vaikkapa seksuaalisuuden, uskonnollisuuden tai seurallisuuden tarpeet; puolustautumisen tai hyökkäyksen tarkoituksiperät, huvi tai hyöty, avunanto tai opetus. Vuorovaikutukseen ryhdytään jonkun puolesta tai jotakin vastaan jne. Vuorovaikutus ei siis pääsääntöisesti ole pyyteetöntä, vaan siitä etsitään ja siitä saadaan molemminpuolista hyötyä.

Tätä taustaa vasten Pietilän esikuvalliseksi valitsema kevyen seuralähdän esimerkki on epäedustava, poikkeustapa vuorovaikutusten piirissä. Seuranpidossa nimittäin vuorovaikutus on itsetarkoitus, kun sen sijaan muussa yhteiskunnassa vuorovaikutusta motivoi jokin hyöty tai tarve. Tosin epäilen, että seurapiireissä pyörimisestä seuraa myös hyötyjä, joista nykyään puhutaan sosiaalisena pääomana ja luottamusverkostoina. Seuranpidon ”puhtaan yhteiskunnallisuuden” ideasta on kuitenkin kovin vaikea päästä kansallisvaltion tasoiseen yhteiskuntaan tai ”maailmanyhteiskuntaan”.

Siirtymä vaikkapa globaalien markkinatalouden ilmiöihin on helpompaa, jos otetaan huomioon vuorovaikutuksen hyötymotiivi. Simmelin vuorovaikutuksesta tai keskinäisestä kanssakäymisestä käyttämää sanaa ”Wechselwirkung” voidaankin tulkita tältä kannalta. Jos otetaan tosissaan sanan alkuosa ”Wechsel”, kyse on vaihdannasta. Ihmiset asettuvat vaihtamaan keskenään toisilta tarvitsemaansa hyvää omassa hallinnassaan olevalla hyvällä. Vaihto ei välttämättä ole taloudellista ja rahavälitteistä, vaikka Simmel kirjoitti myös rahan filosofiasta. Yksittäisen toimijan vaihtoyhteyteen pääsyn edellytyksenä on vaihtoarvo: toimijalla on oltava jotakin, joka kelpaa toisille. Vaihtoarvo voi perustua vaikkapa osaamiseen. Seuranpidossa käypää valuuttaa on kyky kertoa hauskoja vitsejä tai ulospäinsuuntautunut luonteenlaatu tai vaikkapa edullinen ulkonäkö. Maailmanyhteiskunta tarkoittaisi työnjaollisesti hyvin erikoistunutta, globaalista vaihdannan järjestelmää. Maailmanyhteiskunnassa kaikki liittyy kaikkeen ja kaikki ovat riippuvaisia toisten tarjoamista palveluista tai osaamisesta.

Pietilälle sen sijaan vuorovaikutus on tekoja ja niihin vastaamista. Joskus hän on kuvannut tätä pelin metaforalla shakin tapaisen nollasummapelin siirroiksi ja vastasiirroiksi. Shakissa toisen hyöty on toisen tappio. Jos kuitenkin vuorovaikutus käsitetään vaihdoksi, kyse onkin pääsääntöisesti win-win -tilanteesta, jossa molemmat hyötävät. Vaihtosuhteet ovat symbioottisia. Median lähteet usein hyötävät saamastaan julkisuudesta, media itse hyötyy siitä ja kansalaisetkin voivat siitä hyötyä. Vaihtokaupassa media tarjoaa muille tahoille julkisuutta, ja muut tahot antavat vastineeksi informaatiota aineita mediatuotteen tekemiseksi. Toki tahot myös kilpailevat keskenään pääsystä julkisuuteen ja myös siitä, miten tilanne olisi määriteltävä, kenen näkökulmasta se olisi merkityksellistettävä. Tämä onkin sitten jo kulttuuritutkimusta.

Mediumteoria

Pietilä päätyy kysymään: minkä voimasta on maailmanyhteiskunta? Ja vastaa: modernien interaktiivivälineiden, joukkoviestinnän ja muiden sellaisten mediumien voimasta. Palautuuko tämä selitys siis mediateknologiaan? Siihenkö maailmanyhteiskunta siis perustuu? Jos kuitenkin lähdetäisiin siitä, että ihmiset asettuvat vuorovaikutukseen tarpeidensa ajamina, niin teknologia ei ole syy vaan paremminkin seuraus. Ensimmäinen oli tarpeita, sosiaalinen tilaus ja vastauksena tähän

kehitettiin esimerkiksi internetin kaltainen interaktiivinen väline. No, itse asiassa teknologian kehitys ja sosiaaliset tarpeet vaikuttavat molemmat kehityksen kulkuun loputtomasti toisiinsa vuorovaikuttaen.

Hieman ihmetystä herättävästi Pietilä on otsikoinut oman interaktionistisen lähestymistapansa *mediumteoriaksi*. Viittaako Pietilä tässä siis Joshua Meyrowitzin (1985; 1994) lanseeraamaan *medium theory* -nimitykseen, jolla tämä viittaa Marshall McLuhanin, Walter Ongin, Harold Innisin ja itsensä edustamaan viestintäteknologian kulttuurista merkitystä korostavaan perinteeseen? Tätä perinnettä on moitiskeltu teknologisesta determinismistä. Haluaako Pietilä sitoutua tähän perinteeseen?

Muodon ja sisällön ero

Tunnetusti Simmel tekee erottelun vuorovaikutuksen muotoihin ja sisältöihin. Edellä mainitut motiivit ovat sisältöjä tai materiaaleja, joita Simmel ei pidä varsinaisesti yhteiskunnallisina. Ilmeisesti myös aiemmin käsitellyt merkitykset ovat sisältöjä. Yhteiskuntaa niistä tulee vasta, kun niiden pohjalta syntyy vuorovaikutusta muodossa tai toisessa. Simmeliläistä yhteiskuntatiedettä kiinnostavat vain vuorovaikutuksen muodot, eivät laisinkaan sisällöt. Pietilänkin merkitysten hylkiminen juontunee tästä muodon ja sisällön kyseenalaisesta erilleen abstrahoinnista. Kun yhteiskuntatieteen alaa rajataan näin, lentää ulos paljon kiinnostavaa tutkittavaa. Mikään ihmisten toimintaa motivoiva ei olisi yhteiskuntatieteen tutkittavissa. Kasvatuksen päämäärät, toiminnan intentiot, sukupuoliset ihanteet, halut, normit olisivat epäyhteiskunnallisia luonteeltaan.

Simmelin taustalla on 1900-luvun klassikkososiologian (esim. Durkheim) halu muodostaa identiteetti omalle uudelle tieteelle käymällä rajasotia muiden tieteidен suuntiin. Erityisen torjuttavia olivat psykologiset selitykset, koska maailma piti selittää kollektiivisesta eikä yksilöllisestä käsin. Pietilä näyttäisi jatkavan tätä rajasotien perinnettä, jossa yhteiskuntatiede määrittynyt sarjana negatioita: se ei ole A, ei B eikä liioin C. Todellisuus ei kuitenkaan jakaudu tutkijoiden asettamien abstraktien karsinoiden mukaan, vaan sen kunnolliseen selittämiseen tarvitaan tietoa yli oppirajojen.

Simmelin muodon ja sisällön erottelusta tulee mieleen toinen samansukuinen abstraktio, nimittäin Claude Shannonin informaatioteoriassaan esittämä:

Viestinnän perustava ongelma on reproducoida yhdessä pisteessä tarkasti tai likimääräisesti jokin viesti, joka on valittu jossakin toisessa pisteessä. Usein viesteillä on *merkitys*, ts. ne viittaavat tai ovat vastaavuussuhteessa järjestelmällisellä tavalla tiettyihin fyysisiin tai käsitteellisiin seikkoihin. Nämä viestinnän semanttiset puolet ovat kuitenkin epäolennaisia insinööri-ongelman kannalta. (Shannon & Weaver 1949/1963, 3.)

Puhelininsinööriä eivät merkitykset ja sisällöt kiinnostaneet. Mitä ikinä ihmiset keksivätkin toisilleen lähettää, se ei ole kiinnostavaa, vaan ainoastaan tuon jonkin virheettömän siirron mahdollisuus. Myöskään simmeliläistä yhteiskuntatieteilijää eivät sisällöt näköjään kiinnosta, vaan ainoastaan se, ovatko keskinäisen vuorovaikutusyhteiden "kaapelit" kunnossa. Liekö Pietilän malli formaalia yhteiskuntakybnetiikkaa?

Seurallisuus vielä kerran

Palatkaamme vielä seurallisuuden esimerkkiin. Pietilä lainaa koko joukon Simmelin esiin tuomia normeja, jotka ohjaavat puhtaan seuranpidon leikkiä. Näin sääntöjä ovat mm. "Älä painota kanssakäymisen sisältöä", "Älä tuo esiin varallisuuttasi ja sosiaalista asemaasi", "Älä tuo esiin kaikkein henkilökohtaisinta sisintäsi", "Huolehdi kanssakäymisen vastavuoroisuudesta, keskinäisyydestä ja tasa-arvoisuudesta".

Näistä säännöistä tulee tietysti mieleen Habermasin julkisuusteoria ja käsitys porvarillisesta julkisuudesta. Tässäkin porvarisluokan jäsenet käyvät julkiseen tilaan leikkimään tasa-arvoisuutta, tosin sillä erotuksella, että vakavien argumenttien esittäminen on seuranpidossa kielletty. Mutta kuitenkin taustalla on jonkinmoinen diskurssietiikka, velvollisuuseettiset pelisäännöt herruudesta vapaan keskustelun mahdollistamiseksi. Pietilänkin esitys on lopulta demokratiateoriaa. Se on yritystä asettaa välittävälle medialle täydellisen vuorovaikutuksen ideaali, niin että kaikki osapuolet voisivat olla kahdensuuntaisesti keskenään vuorovaikutuksessa.

Esimerkin seurallisuuden merkityslähtöisestä analyysistä tarjoaa Erving Goffman (1974) kehysanalyysissään. Tullessaan johonkin vuorovaikutustilanteeseen henkilö kysyy Goffmanin mukaan mielessään: mitä tässä on meneillään? Tulkittuaan hetken tarjolla olevia vihjeitä ja merkkejä henkilö oivaltaa kehysten: ahaa, tässä on meneillään salonkiseurustelu. Hän osaa hyvin tämän pelin, joten mairean hymyn huulilleen nostaen hän rientää lausumaan kohteliaisuuksia lähimmälle rouvalle. Wittgensteinin sanoin: hän tuntee tämän elämänmuodon (säännön ohjaaman käytännön) ja siihen elimellisesti liittyvän kielipelin, tavan viestiä ja merkityksellistää maailma. Nykyään puhuttaisiin diskurssista sosiaalisena käytäntönä (discourse as social praxis). Siinä merkitykset ohjaavat vuorovaikutusta ja vuorovaikutukset tuottavat merkitystä. Niitä ei voi erottaa.

Olennaista on, että tämä seurallisuuden peli on vain yksi monista mahdollisista yhteiskunnassa harjoitetuista peleistä. Onko seurallisuus -peli kaikkine tyhjäänpäiväisine puolineenkin tosiaan niin hieno ja hyvä, että koko suuri yhteiskuntakin on pyrittävä järjestämään sen esikuvan mukaiseksi? Koko yhteiskuntako amerikkalaiseksi *cocktail partyksi*, jossa jauhetaan pinnallista *small talkia*?

Michael Schudson (1997) tarttuu tähän pohtiessaan, miksi keskustelu sinänsä ei ole demokratian sielu. Hän erottaa kaksi erilaista keskustelun muotoa: seuranpitokeskustelun ja ongelmanratkaisuun tähtäävän keskustelun. Ensimmäinen on rattoisaa ajankulua ja yhdessä viihtymistä. Jälkimmäinen sen sijaan voi olla verraten epämurkavaa kamppailua asioiden ajamiseksi esim. julkisissa kokouksissa. Schudsonin mukaan seuranpitojutustelua ei voi nostaa demokratian esikuvaksi.

Kirjallisuus

- Goffman, Erving (1974)
Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience. Cambridge, Mass.: Harvard University press.
- Hall, Stuart (1992)
Kulttuurin ja politiikan murroksia. Toim. Juha Koivisto et al. Tampere: Vastapaino.
- Karvonen, Erkki (1999)
Perspektiivinen realismi – parempi perusta kansalaisjournalismille? Tiedotustutkimus 2/1999, 44–59.
- Leino, Pentti (1987)
Kieli ja maailman hahmottaminen. Teoksessa Tommi Hoikkala (toim.) Kieli, kertomus, kulttuuri. Helsinki: Gaudeamus.
- Meyrowitz, Joshua (1985)
No Sense of Place. The Impact of Electronic Media on Social Behavior. New York and Oxford: Oxford University Press.
- Meyrowitz, Joshua (1994)
Medium Theory. Teoksessa David Crowley & David Mitchell (toim.) Communication Theory Today. Cambridge: Polity Press, 50–77.
- Pietilä, Kauko (1989)
Julkisuus on peli eikä peili. Poliittika 31:1, 34–44.
- Pietilä, Kauko & Klaus Sonderman (1994)
Sanomalehden yhteiskunta. Tampere: Vastapaino.
- Saussure, Ferdinand de (1916/1983)
Course in General Linguistics. Translated and annotated by Roy Harris. London: Gerald Duckworth & co.
- Shannon, Claude E. & Warren Weaver (1949/1963)
The Mathematical Theory of Communication. Urbana: The University of Illinois Press.
- Schudson, Michael (1997)
Why Conversation is Not the Soul of Democracy. Critical Studies in Mass Communication 14, 297–309.
- Simmel, Georg (1908)
Soziologie. Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung. Berlin: Duncker & Humblot Verlag.
Saatavilla verkossa <http://socio.ch/sim/unt1a.htm> (linkki tarkastettu 10.11.2003).